



Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) in Kaprijke (Lembeke) en Assenede (Oosteklo)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Kaprijke, gegeven op 13 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Assenede, gegeven op 14 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 27 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) aantoonst;

Overwegende dat de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde een cluster van twintig bunkers uit de Eerste Wereldoorlog, die deel uitmaakten van de *Hollandstellung*. De bunkers werden meer bepaald aangelegd ter hoogte van het gehucht Heide. Ze vormden hier de ruggengraat van de *Hauptlinie*, de hoofdstelling van de *Hollandstellung*. De bunkers zijn dicht bij elkaar opgetrokken, in een configuratie, waarbij functionele kenmerken, zoals borstweringen, waarnemingsopeningen of schietopeningen in specifieke richtingen werden voorzien, met het oog op een maximaal schootsveld of gezichtsveld. Het landschap waarin deze bunkers werden opgetrokken, was sterk versnipperd en bestond uit een afwisseling van stroken bos en percelen afgebakend met brede en smalle houtkanten. Daar waar mogelijk werden de bunkers, omwille van camouflageredenen, ingeplant in bosjes, tegen houtkanten of hagen of tussen boerderijgebouwen.

De twintig bunkers bij Heide kunnen op het terrein als een waardevol ensemble ervaren worden. Op grotere schaal, in samenhang met andere bunkers van de *Hauptstellung* in Oosteklo (Assenede) en Ertvelde, en van de *Vorstellung* in Assenede, illustreren de bunkers de opbouw van de *Hollandstellung* in de zone van de landmacht, tussen Moerhuize en het kanaal Gent-Zeehaven. Hier bestond de *Hollandstellung* namelijk uit een *Vorstellung* en een *Hauptstellung*, die op zijn beurt ontdebeld in twee verdedigingslijnen. Het verloop van de

stellingen hing nauw samen met zones waar een inundatie was voorbereid en met draadversperringen;

Overwegende dat de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) als monument architecturale waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde bunkers, die zijn opgetrokken met betonstenen. De keuze voor betonstenen is typisch voor de bunkers van de *Hollandstellung* die door de landmacht in de zone tussen Strobrugge en de *Stellung Antwerpen* zijn opgetrokken. Hoewel typologische karakteristieken steeds opnieuw terugkeren, zijn de bunkerontwerpen ter hoogte van Heide divers. Er lijkt geput te zijn uit een breed gamma aan typologische kenmerken, die al naar gelang de inplanting en de beoogde functie van de bunker werden toegepast. Zo zijn er bunkers met aanpalende borstweringen en/of met borstweringen op het dak, die zowel als gevechtspositie als voor observatie konden gebruikt worden. Andere bunkers hebben achteraan tegen de dakrand een luifel, waardoor het dak als borstwering kon dienen. Vele bunkers hebben een rechthoekig grondplan, andere versmallen aan de voorzijde. Hoewel de voormuur veelal volledig gesloten was, is er bij waarnemingsbunkers doorgaans één observatieopening aanwezig. Bij een type mitrailleursposten zitten dan weer drie openingen in de voormuur: deze mitrailleursposten werden meestal flankerend opgesteld. De bunkers waren opgetrokken op een breder betonnen fundament, die het diep doordringen van granaten onder de bunker door diende te verhinderen. Vele bunkers bevatten nog authentieke ijzeren elementen en houten beplanking. De meeste bunkers zijn vrij gaaf bewaard;

Overwegende dat de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) als monument technische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als betonnen constructies, die specifiek voor militaire doeleinden werden opgetrokken. Deze betonnen constructies met hun bouwtechnische kenmerken van zowel bovengrondse als ondergrondse aard, getuigen van het belang en de evolutie van de betonbouw in de stellingenoorlog, die de Eerste Wereldoorlog geworden was. Nooit eerder werden zo massaal betonnen verdedigingsconstructies opgetrokken als tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar waar er in de eerste oorlogsjaren werd geïmproviseerd en geëxperimenteerd met allerlei typologieën en toegepaste technieken in de betonbouw, evolueerde men geleidelijk naar zo sterk en efficiënt mogelijk uitgedokterde standaardontwerpen, die in sommige gevallen voor meerdere doelen konden gebruikt worden. Tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog zou dit leiden tot de massale uitbouw van heuse bunkerstellingen, met bunkers die tot in het kleinste detail waren gestandaardiseerd;

Overwegende dat de Duitse bunkers Heide (Hollandstellung) als monument culturele waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als materiële getuigen van de *Grooten Oorlog*, die Vlaanderen jarenlang in zijn greep had en het leven van ontelbaar veel mensen ingrijpend tekende of volledig verwoestte. De Eerste Wereldoorlog was een internationale gebeurtenis bij uitstek, waarbij het gros van Vlaanderen door een vijandelijke mogendheid werd bezet. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog steeds een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Duitse bunkers Heide (Hollandstellung), omvattende:

Bunker 1, Oosteklostraat zonder nummer in Kaprijke (Lembeke), bekend ten kadaster Kaprijke, 2de afdeling, sectie C, 1580A (deel);

Bunker 2, Oosteeklostraat 9 in Kaprijke (Lembeke), bekend ten kadaster Kaprijke, 2de afdeling, sectie C, 1590D (deel);

Bunker 3, Oosteeklostraat zonder nummer in Kaprijke (Lembeke), bekend ten kadaster Kaprijke, 2de afdeling, sectie C, 1631A (deel);

Bunker 4, Oosteeklostraat zonder nummer in Kaprijke (Lembeke), bekend ten kadaster Kaprijke, 2de afdeling, sectie C, 1621A (deel) en 1630A (deel);

Bunker 5, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 822 (deel);

Bunker 6, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 827 (deel);

Bunker 7, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 799 (deel) en 803A (deel);

Bunker 8, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 804 (deel);

Bunker 9, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 808 (deel);

Bunker 10, Ledestraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 872 (deel);

Bunker 11, Heide zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 697C (deel);

Bunker 12, Heide 24 in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 658A (deel) en 657C (deel);

Bunker 13, Abdijstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 678E (deel);

Bunker 14, Heide zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 728 (deel);

Bunker 15, Heide zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 725 (deel);

Bunker 16, Molenhoek zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 899C (deel);

Bunker 17, Abdijstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 708A (deel);

Bunker 18, Abdijstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 708A (deel);

Bunker 19, Spiegelstraat 2 in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 421C (deel);

Bunker 20, Abdijstraat zonder nummer in Assenede (Oosteeklo), bekend ten kadaster Assenede, 2de afdeling, sectie C, 407A (deel).

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° culturele waarde.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Bunker 1: Betonnen militaire constructie met nagenoeg rechthoekig grondplan van 7,75 x 6,55 m, opgetrokken met betonstenen. Aan zuidelijke zijde springt boven de rechtse toegang een luifel op ijzeren profielen uit, te bereiken via een betonnen trap. Ter hoogte van dit platform verhoogt de dakrand trapsgewijs tot een borstwering. De rest van de dakrand is afgeschuind. Bij de twee toegangen aan westelijke zijde zijn ijzeren deurelementen bewaard. De toegangen vormen de uiteinden van een geknikte gang, die aan oostelijke zijde wat verder doorloopt. In de gang is een nis uitgespaard. Via een doorgang van 1 m breedte wordt de rechthoekige binnenruimte van 2,5 x 5 m bereikt. Het plafond binnenin is verstevigd met ijzeren profielen waartussen houten planken (grotendeels aanwezig) steken. In de gewitte binnenmuren zijn nissen uitgespaard, door het weglaten van betonstenen. Het betreft telkens kolommen per drie. In de binnenmuur tegenover beide toegangen zitten één (links) en twee (rechts) smalle, hoge openingen. In de binnenmuren zitten ijzeren elementen. Doorheen het dak zit één kleine vierkante opening. In de zuidelijke muur mondt boven de linkse toegang een kleine vierkante opening uit, in de oostelijke zijmuur monden twee openingen uit.

Bunker 2: Betonnen militaire post met rechthoekig grondplan van 7,75 x 6,6 m. De constructie is opgetrokken met betonstenen. Aan zuidelijke zijde springen boven de rechertoegang ijzeren profielen uit, waar ooit een betonnen platform zat, dat te bereiken was via een betonnen trap. Ter hoogte van dit platform is er een borstwering uitgewerkt op het dak. De rest van de dakrand is afgeschuind. Bij de twee toegangen aan westelijke zijde zijn ijzeren deurelementen bewaard. In de zuidelijke muur is een vierkante opening te zien.

Bunker 3: Betonnen constructie met rechthoekig grondplan van 7,9 x 6 m, met bijhorende borstweringen aan de noordwestelijke en zuidoostelijke hoek. Rondom de bunker steekt een betonnen platform uit van 0,5 m. De constructie is opgetrokken met betonstenen. Het plafond is gegoten op stalen profielen, waartussen halve boomstammetjes geplaatst waren. De twee toegangen aan westelijke en zuidelijke zijden vormen de uiteinden van één geknikte gang (breedte 0,8 m), die op zijn beurt toegang verschaft tot één binnenruimte van 2 x 4 m. In de oostelijke muur zitten drie openingen, waarvan er twee van binnen naar buiten toe verbreden. De meest noordelijke opening is nagenoeg vierkant en versmalt naar het midden toe. In de binnenmuren zijn nissen uitgespaard, door het weglaten van betonstenen. In de gang zit een grotere nis van 1,25 m hoog, 0,8 m breed en 0,4 m diep. Er zitten verschillende kleine vierkante openingen doorheen dak en muren. Opvallend zijn de ijzeren elementen in de binnenmuren die wellicht dienden voor de bevestiging van bedrading. De borstweringen waren oorspronkelijk 2,2 m hoog (niet volledig bewaard), met een platform op ongeveer 1 m hoogte dat via trapjes te bereiken was. Op de borstweringen zit een opening voor het plaatsen van een mitrailleur.

Bunker 4: Betonnen constructie met een rechthoekig grondplan. Rondom de bunker steekt een betonnen platform uit. De bunker is opgetrokken met betonstenen. Aan zuidelijke zijde verhoogt de gevel tussen beide toegangen. Elders zijn de dakranden afgeschuind. Bij de twee toegangen zijn ijzeren elementen bewaard. De toegangen vormen de uiteinden van een geknikte gang, die een doorgang bevat tot de rechthoekige binnenruimte. Het plafond is

verstevigd met ijzeren profielen. Doorheen het dak zit minimum één kleine vierkante opening. Een andere vierkante opening eindigt in de oostelijke muur. Deze opening was afgesloten met een ijzeren rooster.

Bunker 5: Betonnen militaire constructie met een rechthoekig grondplan van 7,85 x 6 m, met een kleine insprong in de zuidwestelijke hoek, waar een aanpalende borstwering opgetrokken is. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden zijn gebogen uitgewerkt. De toegangen aan zuidelijke en oostelijke zijde vormen de uiteinden van een geknikte gang van 0,8 m breed, die op haar beurt een doorgang bevat tot de rechthoekige binnenruimte van 4 op 2,1 m. Het plafond is verstevigd met stalen profielen, waartussen nog houten planken zitten. In de westelijke muur zitten drie openingen, waarvan er twee van binnen naar buiten toe verbreden tot 1 m. De derde, meest zuidelijke opening is vierkant van vorm (0,6 x 0,6 m) en versmalt naar het midden toe. In de binnenmuren zijn ijzeren haken aangebracht. Er zitten diverse kleine vierkante openingen doorheen het dak en de muren, waarvan één schuin doorheen de dakrand aan oostelijke zijde loopt. De bewaarde borstwering is 2 m hoog en bevat een platform met enkele treden. Op de borstwering is een ronde verhoging uitgewerkt met centraal een kleine opening met stalen koker voor het plaatsen van een mitrailleur.

Bunker 6: Betonnen militaire constructie van 8,2 x 7 m, met een bijkomende uitsprong aan noordelijke zijde en een betonnen trap aan zuidelijke zijde om het dak te bereiken. Rondom de bunker ligt een betonnen pad. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De randen van het dak zijn afgerond. Het plafond is verstevigd met stalen profielen, die deels uitgebroken zijn, waardoor de bewapening van het betonnen dak zichtbaar is. Twee toegangen aan zuidelijke en westelijke zijde vormen de uiteinden van een 1 m brede geknikte gang met nis en ijzeren elementen die wellicht dienden voor de bevestiging van bedrading. Via deze gang wordt toegang verschaft tot de rechthoekige ruimte van 3 x 2,85 m, met een bijkomende uitsprong aan noordelijke zijde van 1 x 0,8 m. In deze kleine ruimte zit een opening in de twee meter dikke voormuur, die naar het midden toe versmalt, zoals een zandloper. Aan de buitenzijde meet deze vierkante opening 0,6 x 0,6 m. Ter hoogte van deze opening zit er een kleine vierkante opening doorheen het plafond. In de binnenmuren zijn nissen uitgewerkt, door het weglaten van betonstenen.

Bunker 7: Betonnen militaire constructie met een hoogte van 3,5 m en een bijna rechthoekig grondplan van 8,15 x 6,25 m, met een bijkomende uitsprong in de zuidoostelijke hoek en een aanpalende borstwering in de noordoostelijke hoek. Aan zuidelijke zijde zit tussen de twee toegangen een uitspringende betonnen blok, dat als platform fungeerde en via een nu verdwenen trap beklommen kon worden. Het dak is ter hoogte van deze uitsprong hoger en kon bijgevolg als borstwering fungeren. De andere dakranden zijn afgeschuind. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De muren zijn 1,5 m dik. Het plafond is versterkt met ijzeren profielen, waartussen houten plankjes werden gestoken (deels bewaard). De twee toegangen vormen de uiteinden van een geknikte gang, die op zijn beurt toegang verschaft tot de centrale ruimte van 4,15 x 3,20 m. In de gang zijn twee nissen uitgespaard en een grote nis in het uitspringende blok. In de muren van de binnenruimte zijn eveneens nisjes uitgespaard door het weglaten van betonstenen, steeds drie nisjes onder elkaar. Aan de noordzijde is een grote nis van 2 m lang uitgespaard. In de muren zitten ijzeren elementen, wellicht bedoeld om bedrading te bevestigen. Er zitten openingen doorheen het dak en een schuine opening doorheen de zuidelijke uitsprong. Bij de 2 m hoge borstwering zijn de restanten van een platform en trapje te zien.

Bunker 8: Betonnen constructie van 7,25 x 9 m die aan noordwestelijke zijde versmalt, met aan zuidwestelijke zijde een aanpalende borstwering. Aan zuidoostelijke zijde springt tussen de twee toegangen een betonnen blok uit, waarop een platform is uitgewerkt met zijmuurtjes, die deels zijn afgebroken. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden zijn schuin afgewerkt en bevatten ijzeren elementen. Op het dak is grasbegroeiing aangebracht. Het plafond is gegoten op stalen profielen, waartussen houten plankjes zaten (deels bewaard). De twee toegangen vormen de uiteinden van een geknikte gang, die op zijn beurt

toegang verschaft tot een ruimte van 4,25 m breed, die aan noordwestelijke zijde versmalt tot 3,25 m. In de binnenmuren zijn nisjes uitgewerkt, door het weglaten van betonstenen, telkens drie onder elkaar. In de noordwestelijke muur is een nis uitgespaard van 1,25 m lang. In de gang is eveneens een nis uitgespaard, met een breedte van 0,8 m en een diepte van 1 m. Doorheen deze achtermuur loopt horizontaal een kleine vierkante opening. Achter de borstwering, die 1,8 m hoog is, is een lager platform met trapjes. Bovenaan op de borstwering is een kleine ronde uitsparing voor het plaatsen van een mitrailleur.

Bunker 9: Betonnen militaire constructie van 7,35 m breed en maximaal 8,80 m lang, die aan noordwestelijke zijde versmalt tot 1 m. Aan oostelijke zijde springt de flank wat uit. Tussen de twee ingangen in aan zuidoostelijke zijde is een platform uitgewerkt tegen de dakrand. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De muren zijn 1,5 m dik, ter hoogte van de noordelijke punt is dit 2 m. Het plafond is gegoten op stalen profielen, waartussen houten planken zitten. De twee toegangen vormen het uiteinde van een geknikte gang, waarin nissen zijn uitgespaard. Aan oostelijke zijde loopt die gang iets verder door in noordelijke richting. De gang verleent toegang tot een centrale ruimte van 3,05 x 3,25 m, met aan noordelijke zijde een kleine bijkomende ruimte van 1 x 1,55 m. In het voorkamertje zitten stalen haken in de muren. In de centrale ruimte zijn nisjes uitgespaard, telkens drie onder elkaar, door het weglaten van betonstenen. Er zitten kleine vierkante openingen doorheen het plafond. Eén opening loopt horizontaal doorheen de zuidelijke muur.

Bunker 10: Betonnen militaire constructie met een rechthoekig grondplan van 7 x 6,5 m, met muren van 1,5 m dikte en een betonnen platform rondom de constructie. De bunker is opgetrokken met betonstenen. Het dak is gegoten op stalen profielen. De dakranden zijn afgeschuind en bevatten ijzeren elementen met gaatjes. Tussen de twee toegangen steekt een luifel van 1,20 m breed uit, die te bereiken was via een betonnen trap, die tegen de zuidelijke gevel was opgetrokken (zie sporen op buitenmuur). Boven de rechertoegang mondt een kleine vierkante opening uit. Aan zuidelijke zijde zitten twee toegangen, die de uiteinden vormen van een geknikte gang, met nissen. Ze verschaft toegang tot een centrale ruimte van 2,5 x 4 m. In de binnenmuur tegenover de toegangen zitten openingen, die naar buiten toe versmallen. In elke hoek van de binnenruimte zit in het plafond een kleine vierkante opening. In de muren zijn nisjes gecreëerd door het weglaten van betonstenen, telkens drie onder elkaar.

Bunker 11: Betonnen constructie met rechthoekig grondplan van 7 x 6,6 m. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakrand was afgewerkt met een bijkomend gecementeerd laagje (deels afgebrokkeld). Aan zuidelijke zijde steekt tussen de twee toegangen een 2 m brede luifel op betonnen profielen uit. Het dak verhoogt ter hoogte van deze luifel, om er een borstwering te vormen. In de zuidwestelijke hoek is er nog een aanzet tot een betonnen trap bewaard. De toegangen vormen de uiteinden van een geknikte gang, die op zijn beurt toegang verschaft tot een rechthoekige ruimte van 4 x 2,55 m. Het plafond is verstevigd met stalen profielen. In de binnenmuren zitten nisjes door het weglaten van betonstenen, telkens twee boven elkaar. In elke hoek van de kamer zit een vierkante opening doorheen het dak. Eén opening loopt horizontaal, vanaf de kamer doorheen de gang tot onderaan de luifel.

Bunker 12: Naar verluidt bovengrondse betonnen militaire constructie van het type mitrailleurspost met drie openingen in de voormuur. De opening voor het handzoeklicht zou zijn dichtgemetseld.

Bunker 13: Betonnen militaire constructie van 6,9 x 8,6 m die aan noordelijke zijde versmalt tot 1 m breedte. Bovenop de constructie is aan de noordzijde een borstwering van 1,7 m hoog aangebracht, waardoor de constructie hier 5 m hoog is. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden zijn afgewerkt met een fijne gecementeerde laag. Op de rand van het dak zitten ijzeren elementen met kleine gaatjes. Het plafond binnenin is verstevigd met stalen profielen waartussen houten planken zitten (deels bewaard). Aan zuidelijke zijde zitten twee toegangen, die de uiteinden vormen van een geknikte gang. De

gang loopt ter hoogte van de rechertoegang nog iets verder door in noordelijke richting. Via een doorgang wordt de grootste ruimte bereikt, 3,25 x 3 m groot, met aan noordelijke zijde een kleine voorkamer van 1,3 x 1 m. In de meest noordelijke muur, die 2 m dik is, zit er een opening van 0,5 x 0,5 m, die naar het midden toe versmalt zoals een zandloper. In het plafond zijn er minimum drie kleine vierkante openingen. In de muren van de grootste ruimte zitten nissen, meestal twee onder elkaar. Bij de toegangen zijn er ijzeren deurelementen bewaard. In de gang zitten ijzeren elementen in de muren (wellicht voor de bevestiging van bedrading) en is een grote nis uitgewerkt in de zuidelijke muur. Doorheen deze muur loopt een horizontale opening.

Bunker 14: Betonnen militaire constructie van 6,8 x (maximaal) 8,6 m lengte, die aan noordelijke zijde versmalt tot 1 m. Aan oostelijke zijde paalt een borstwering aan, met platform en trapjes. De constructie is opgetrokken met betonstenen. Op het dak is grasbegroeiing aangebracht. Op de dakrand zitten ijzeren elementen met gaatjes. Het plafond is gegoten op ijzeren profielen, waartussen houten planken zitten (grotendeels bewaard). Aan zuidelijke zijde zitten twee toegangen, die de uiteinden vormen van een geknikte gang. Bij de toegangen zijn ijzeren elementen bewaard. Deze gang loopt aan oostelijke zijde nog iets verder uit. Via de gang wordt de centrale binnenruimte bereikt van 3 x 3,25 m, met aan noordelijke zijde een bijkomend klein kamertje van 1 x 1,40 m. In de noordelijke, 2 m dikke muur, steekt een opening van 0,5 m breed, die naar het midden toe versmalt zoals een zandloper. In deze opening steekt nog houten beplanking. In de muren zijn nisjes uitgespaard, telkens drie boven elkaar, door het weglaten van betonstenen. In de achtermuur zit er een grotere nis. Tegen het plafond zitten ijzeren haken. Doorheen het plafond zitten diverse kleine vierkante openingen. Eén opening loopt horizontaal doorheen de zuidelijke muur. Bij de borstwering zijn een platform en trapjes bewaard.

Bunker 15: Betonnen militaire constructie van 6,9 x 8,9 m, die naar het noordoosten toe versmalt tot 1 m. Aan noordwestelijke zijde paalt een 2 m hoge borstwering aan de constructie, met restanten van platform en trapjes. Ter hoogte van de borstwering is aan noordoostelijke zijde een betonnen pad zichtbaar, die tegenover de punt van de constructie tot een groot vlak vergroot. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De schuine cementlaag aan de dakranden is deels afgebrokkeld. Op de dakrand zitten ijzeren elementen met ronde openingen, terwijl er in de buitenmuren fijne ijzeren elementen bevestigd zijn. Het plafond is verstevigd met stalen profielen waartussen houten planken zitten. Twee toegangen aan zuidwestelijke zijde vormen de uiteinden van een geknikte gang, die aan zuidoostelijke zijde wat verder doorloopt. De gang bevat een nis in de achtermuur. Via een doorgang kan een binnenruimte bereikt worden van 3,3 x 3 m, die aan noordoostelijke zijde uitgaat op een kleine ruimte van 1,40 x 1 m. In de noordoostelijke 2 m dikke muur, in de punt van de constructie, steekt een opening van 0,5 m breed, die naar het midden toe versmalt zoals een zandloper. Deze opening is nog bekleed met houtwerk. Bij de toegangen zijn ijzeren deurelementen en een gleuf bewaard. In de binnenmuren zijn nisjes gecreëerd door het weglaten van betonstenen, telkens drie boven elkaar. In het plafond steken verschillende vierkante openingen. Eén opening loopt horizontaal vanaf de grootste ruimte door tot centraal in de achtergevel van de constructie.

Bunker 16: Betonnen militaire constructie met rechthoekig grondplan van 6,7 x 6,55 m, opgetrokken aan de hand van betonstenen. De constructie ligt tot 0,8 m verzonken in de omliggende weide. De dakrand is afgeschuind. Het plafond is gegoten tegen een houten bekisting en versterkt met stalen profielen. Aan de randen van het plafond, waar de stalen profielen of het gegoten beton ontbreken, zijn hogerop ook betonstenen met ronde openingen te zien. Aan zuidelijke zijde zitten twee toegangen, die de uiteinden vormen van een geknikte gang, die op zijn beurt toegang verschaft tot de centrale binnenruimte van 4 x 2,55 m. In de westelijke muur loopt een vrij grote opening schuin omhoog, vermoedelijk voor het sturen van lichtsignalen. Ter hoogte van deze opening zit er in het plafond een kleinere vierkante opening. In de oostelijke muur zit er een kleinere opening recht doorheen de muur. Tegen de zuidelijke gevel zitten sporen van een afgebroken luifel. Het dak verhoogt op deze plaats en kon zodoende als borstwering fungeren.

Bunker 17: Bovengrondse betonnen militaire constructie met nagenoeg rechthoekig grondplan van 7,8 op 6 m, op een insprong in de zuidoostelijke hoek na. Rondom de bunker is een betonnen vloerplaat te zien. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden en enkele hoeken van de constructie zijn schuin afgewerkt. Op het dak is er grasbegroeiing. Het plafond binnenin is verstevigd met stalen profielen waartussen houten balken zijn aangebracht. Twee toegangen aan westelijke en zuidelijke zijde vormen de uiteinden van een geknikte gang, die op zijn beurt toegang verschaft tot een binnenruimte van 4 x 2 m. In de 1,6 m brede oostelijke muur zitten drie openingen, waarvan de meest noordelijke een vierkante vorm heeft, die naar het midden toe versmalt. De twee andere openingen verbreden naar buiten toe tot 1 m breedte. Bij de toegangen zijn ijzeren deurelementen bewaard. Tegen de muren van de gang zijn ijzeren elementen aangebracht, wellicht voor de geleiding van bedrading.

Bunker 18: Betonnen constructie van 9 x 6,8 m, die naar het noordoosten toe versmalt tot 1 m. Rondom rond de bunker is een betonnen vloerplaat te zien. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden zijn schuin afgewerkt. Op het dak is er grasbegroeiing. Het plafond is gegoten tegen goed bewaarde houten planken, die tussen ijzeren profielen zijn geplaatst. Twee toegangen aan zuidwestelijke zijde vormen de uiteinden van een geknikte gang, die in noordoostelijke richting nog wat doorloopt. Via een doorgang in de gang wordt een binnenruimte bereikt van 3 x 3,25 m, die aan noordoostelijke zijde uitgaat op een kleine trapeziumvormige ruimte. In deze kleine ruimte zit in de 2 m dikke noordoostelijke voormuur een opening, die zoals een zandloper naar het midden toe versmalt. In deze opening zitten nog resten van een houten bekleding. In de binnenmuren zijn nisjes gecreëerd door het weglaten van betonstenen. In de gang zit in de achterste muur een grotere nis. In de muren van de gang zijn ijzers met een ring bewaard, wellicht voor de geleiding van bedrading. In het plafond van de kleine voorkamer zit een kleine vierkante opening. Een andere opening loopt horizontaal vanaf de grootste ruimte door tot centraal in de achterste muur. Bij de toegangen zijn ijzeren deurelementen bewaard.

Bunker 19: Naar verluidt betonnen militaire constructie met een rechthoekig grondplan van 7,75 x 6 m, met een aanpalende borstwering aan de noordwestelijke hoek. De constructie is opgetrokken met betonstenen. De dakranden zijn gebogen afgewerkt. In het plafond zijn stalen profielen te zien, waartussen zware houten planken steken. De twee toegangen aan zuidoostelijke en zuidwestelijke zijde vormen de uiteinden van een geknikte gang, die op zijn beurt toegang verschaft tot een binnenruimte van 4 x 2,1 m. De gang loopt aan westelijke zijde nog wat verder door in noordwestelijke richting. In de noordwestelijke 1,5 m dikke voormuur zitten drie openingen, waarvan de meest noordelijke vierkant van vorm is en naar het midden toe versmalt. De twee andere openingen verbreden naar buiten toe, tot 1 m breedte. In het plafond zit één vierkante opening, vooraan in de rechterhoek van de binnenruimte. Er zouden drie stalen haken bewaard zijn in de muren van de gang. De borstwering zou 2,25 m hoog zijn. Achter de borstwering is er een betonnen platform, dat via een betonnen trapje bereikt kon worden.

Bunker 20: Betonnen militaire constructie met een bijna vierkant grondplan van 7 x 6,5 m, op een afgesneden hoek aan oostelijke zijde na. De bunker ligt lager dan het omliggende maaiveld. Aan de noordelijke hoek paalt een (deel van een) borstwering aan de constructie. De bunker is opgetrokken met betonstenen. Aan zuidwestelijke zijde verhoogt de dakrand. De rest van de dakrand is schuin afgewerkt. Op het dak is er grasbegroeiing. Het plafond is verstevigd met stalen profielen. Aan zuidoostelijke en zuidwestelijke zijde zit telkens een toegang, die beiden de uiteinden vormen van een geknikte gang met verschillende nissen en insprongen. Via een doorgang kan een binnenruimte van 3 x 2,5 m betreden worden. In de binnenmuren zijn nissen uitgewerkt, per twee of per drie boven elkaar, door het weglaten van betonstenen. In het plafond zitten vierkante openingen van 0,20 x 0,20 m. Er zitten ijzeren elementen in de muren, wellicht voor de bevestiging van bedrading.

Het is eigen aan bunkers dat er in de ondergrond in en rond de bunker constructieve elementen of militaire infrastructuur zitten die rechtstreeks verband houden met de bunker, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de bescherming beoogt het behoud van de betonnen verdedigingswerken;
- 2° de algemene doelstelling van de bescherming is meer bepaald het behoud en de instandhouding van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, waaronder de constellatie aan betonnen constructies met hun oorspronkelijke indeling en afwerking, inclusief de openingen en nissen in dak, muren en vloeren. Bijzondere aandacht moet besteed worden aan het behoud van houten en ijzeren onderdelen. Er dient eveneens gestreefd te worden naar het behoud in situ van ondergrondse constructieve elementen en aansluitende militaire infrastructuur, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling;
- 3° de erfgoedwaarden van de bunkers en de leesbaarheid ervan zouden desgevallend versterkt kunnen worden door het verwijderen van niet-oorspronkelijke materialen, schroot, bouwafval en rommel op, tegen en in de betonnen post. Ook de spontane opslag van bomen en struiken zou omzichtig verwijderd kunnen worden. Aarde en grasbegroeiing, tijdens de oorlog aangelegd op het dak van de bunker, of mosbegroeiing op de muren, vallen hier niet onder;
- 4° het droog houden van de bunkers door gepaste maatregelen tegen waterinsijpeling met name het afdekken van eventuele openingen in het dak zonder de luchtcirculatie te wijzigen, bevordert de instandhouding van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen;
- 5° in voorkomend geval kan er gezocht worden naar maatregelen om grondwater in de bunker permanent te vermijden, in overeenstemming met de specifieke landschappelijke context;
- 6° conserverende maatregelen (roestwerende behandeling) voor de blootliggende ijzeren onderdelen bevorderen de instandhouding van de ijzeren erfgoedelementen op zich en het omliggende beton, dat beschadigd zou kunnen worden door uitzettende corrosie;
- 7° conserverende maatregelen voor houten onderdelen bevorderen de instandhouding van de houten erfgoedelementen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;

- e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
- a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
 - f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - g) graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
 - h) het aanplanten, vellen, rooien en ontstronken van bomen;
 - i) het plaggen en het afvoeren van de plaggen.

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

17 JULI 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,



Geert BOURGEOIS